

ÜRÖS PÉTER: „TESTEMREHÍVÁS”

avagy a nyenyere és a velocipéd találkozása a rézplatin –
Vén Zoltán kiállítása az ART 9 Galériában, 2022 áprilisában

A kiállítás megnyitóján Kiss Zoltán grafikusművész, aki egyúttal az ART 9 Művészeti Egyesület és Galéria vezetője, köszöntőjében elmondta, hogy ezt a tárlatot eredetileg 2021-ben tervezték megrendezni, a művész 80. születésnapjára, de akkor a Covid-járvány miatt nem valósulhatott meg. Így ez tulajdonképpen olyan jubileumi képgalériává vált, amelyen egy szűkebb életműválogatást láthattunk, mindamelllett, hogy ebben az évben készült legújabb képekkel is találkozhattunk. A köszöntés után Vén Zoltán élőszóban tartott tárlatvezetést, képenként felsorolva a legszükségesebb információkat, érdekességeket és motivációkat.

Vén kiállításain már megszokhattuk, hogy az egyetemes és magyar művelődéstörténeti motívumok természetelvű és realista megjelenítésével találkozunk, amelyet felületes szemlélőként akár konvencionálisnak is tarthatnánk, de ez távol áll a valóságtól. Munkáinak máig érvényes aktualitását és modernségét csak figyelmes motívumértelmezéssel fedezhetjük fel, és szimbólumrendszerének megértése az általános műveltséget meghaladó olvasottság nélkül nehezen lehetséges. A kortárs magyar grafika kivételes alakja... kivételes, mert kinek kellenek ma már a rézmet-szetek?

A meghívón olvasható tárlatcím Arany János versének átköltése, a már megszokott Vén Zoltán-i szarkazmus jegyében. A kiállításának ismertetése stílszerűen talán nem is kezdődhetne másként, mint egy Duchamp-mondás parafrázisával, amelyben a boncasztalt felváltja a rézplatin mint grafikai nyomóforma.

A bemutatott művek – a legkorábbiaktól mind a mai napig – olyan alkotói koncepcionalitásról tanúskodnak, amely következetesség ritkaságszámba megy a korunkbeli stíluspluralizmus világában. Nincsenek stílusváltások és kísérleti tévelygések ebben a nagyívű grafikai életműben. Mindjárt a kezdeteknél rátalált a saját egyéni hangvételére, és ez hozta el számára hosszú évtizedek alatt a szakmai és műértői megbecsülést itthon és külföldön.

Nemcsak a hangvétele, hanem az ábrázolási rendszere is a kezdetektől koncepciózus, ami azt jelenti, hogy a motívumait idősikoktól, különböző földrészek kultúr-történeti írásos és szóbeli hagyományaitól, emlékeitől (*Dr. Ganésa, Miszték kislány ugróiskolát játszik, Babel tornya*) függetlenül átértelmezve, sajátosan groteszk és ironikus módon újraépíti (újrarajzolja), ami így, egy másik dimenzióba kerülve, képes egyidejűleg és egyszerre tézis-antitézis gyanánt funkcionálni. Vagy képes harmadik alternatívaként ugyanannak az állításnak ugyanott az ellentétéként megjeleníteni (*Skinofrézia*). Ábrázolási sajátossága bizonyos fokon a „horror vacui” elvből adódóan egy olyan motívumdömping, amely a köznapi használati tárgyainkat a megszokottól eltérő egymáshoz, valamint a régi korok emlékeihez sorolás útján a bőség zavarával szembesíti a nézőt.

Ebből következően az asszociatív lehetőségek száma sok esetben a végtelenhez konvergál, előfordulhat, hogy a néző megadja magát, és a legkézenfekvőbb képolve-

satot teszi magáévá. A *Patika* című képe alapján olyan részletes tárgyleltárt és gyógyszerleltárt lehetne készíteni, ami derék teljesítmény lenne bármilyen adminisztrátor részéről. Ez lenne a könnyebbik megoldás. A nehezebbik feladat pedig egy orvosi szakszótárral végigböngészni az üvegcsék latin feliratait. Ilyen kiállításlátogatóról nincs tudomásunk.

A téma ellenpontjaként lett kiállítva a *Dr. Ganésa* című kép, amin a hinduizmus istensége orvoslásra adja elefántfejét, aki mindamelllett a tudományok és művészetek védnöke és a bölcsesség istene. A néző (\neq a beteg) eldöntheti, hogy a javallatok közül az injekciót, a purgálást vagy a csófogót választja. Egy másik lapon a Hyrieuszt látjuk, aki megfogadva Zeusz és Hermész tanácsát, levizeli a leölt áldozati bikát, hogy annak bőrét felesége sírjába tegye. Így az istenek meghallgatták kérését, és fia született, akit Ūrionnak („vizelő”) nevezett el. Ezért az Ūrion csillagképhez társították a hiedelem szerint az eső megjövetelét. A kép címe: *Hyrieus, az urológia nagyapja*.

Hogy egy műhelytitokról is fellebbentsük a fátylat: a nagyon részletesen megrajzolt motívumdömping nem zavarja művészünket, hogy a képen kívül is folytassa munkáját. Hogyan lehetséges ez? Ismeretes olyan próbanyomata, ahol még képkereken kívüli részlemez-szélén is található rajz, de azután ezt később levágták.

Legszívesebben újragondolt kultúrtörténeti hivatkozásai közé tartozik az egyiptomi és a görög-római mitológia, a Biblia világa, valamint a magyar őstörténet.

Tatjatiti levele Anegihotephez, valójában Tatjana levele Anyeginhez hieroglif jelekkel meséli el a levél tartalmát. A kezdő verssorok így szólnak...

„Én írok levelet magának –
Kell több? Nem mond ez eleget?
Méltán tarthatja hát jogának,
Hogy most megvessen engemet...”

A művészettörténetből jól ismert Nofertiti mellszobrával indul a versmagyarázat, ezt egy írnok agyagszobrocskája követi, majd jönnek a Vén Zoltán humorával átírt és átkoreografált hieroglif motívumok, amelyek nem nélkülözik az erotikus felhangokat és fallikus formákat. Ebben a műfajban új jelképek születtek a képjelekből, ilyen például a levelet csőrében tartó sivatagi keselyű.

A hellén-római világban az istenek tevékeny résztvevői az emberek életének.

A *Fortuna Velocipéden* című képen a szerencse forgandó istennője – felülemelkedve a rá várakozással tekintő „plebs” világán – velocipédjét tekerve, bőségszarujából szórja a konzumtársadalom használati eszközeit, és az istenek óvják azt, akire ez a töméntelen mennyiségű árucikk egyszerre rázuhan. Az istennő alakjának buja megformálásán elrévedő nézőnek el kell gondolkodnia, hogy Fortuna Dubia, vagy Mala vagy Brevis kegyéből akar-e részesülni, vagy inkább nem? A várakozók között felfedezzük a nyenyeren játszó zenészt, és másutt pedig mintha ráismernénk a művészünkre is. A színópei Diogenész alakját formálja meg Vén Zoltán az *Embert keresek*

című képén. A hordóból bányáslámpával kiemelkedő ókori bölcselő nagyon mérgesen tekint a teljes hadifelszerelésben feszítő és golyófogónak érdemesült leendő hősi halottra, a frontvonalba készülők korunkbeli fegyveresre, mintha az évezredekkel ezelőtti mondását ismét hallanánk: Én embert keresek, de hát ember az ilyen? A katona pedig megbocsátást kérő tekintettel néz fel rá. Ez a kép ebben az évben készült, az áthallás nagyon is kézenfekvő a jelenlegi háborús eseményeket figyelembe véve. Komolyra fordítva a szót, ismét aktuálissá váltak Radnóti Miklós tragikus verssorai...

„Oly korban éltem én e földön,
mikor az ember úgy elaljasult,
hogy önként, kéjjel ölt, nemcsak parancsra...”

A Biblia világa kiemelt helyet foglal el Vén Zoltán életművében. Az Ó- és Újtestamentumi jelenetek nemcsak ürügyként és motivációként szolgálnak számára, hanem figyelemfelkeltő erejével intő jel(kép-képjel) korunk emberének.

Külön fejezetet alkotnak az életműben az aszkéta életet élő sivatagi atyák, jelen esetben *Oszlopos Simeont* és a *Szent Antal megkísértését* láthatjuk a falakon. Mindkettő litográfia, azaz kőrajz, ami mint síknyomású grafikai sokszorosító eljárás, technikailag eltér a többi mélynyomású laptól. Simeon, az őt prófétaként tisztelő és csodaváró emberek zaklatása elől egy oszlop tetejére költözött. Aszkéta életet élve dicsőítette Istent, és csak a fogadóóráin látta el tanácsokkal a hozzá fordulókat. De még ezeket a látogatókat is egyre terhesebbnek érezte, ezért mind magasabb oszlopra költözött. Ezzel járt, hogy a személyes igényei is egyre csökkentek. A tizenhat méteres oszlopra már csak egy demizsont és egy kávéfőzőt vitt magával - Vén Zoltán képe szerint.

Szent Antal megkísértése az előző statikusan komponált képhez képest iveresen dinamikus kompozícióban mutatja be a szent életének azon jelenetét, amikor sikeresen veszi fel a harcot a démonokkal szemben. Ez a grafika szellemiségében Hieronymus Bosch azonos témájú liuszaboni festményéhez hasonlítható. A grafika nagy részét a sötétség erői uralják, amelyek több szimbolikus és konkrét formában testesítik meg a kísértéseket, de reményként itt is feltűnik az „Úr keze”, ami Vén Zoltán több képén is szimbolikus értelmet nyer. Kompozicionális ellenpontként a korpust kezében tartó, és azzal hadakozó szentet látjuk szinte fényárban tündökölni. A démonvilág másik megfogalmazása jelenik meg a *Reangelizáció* című nagyméretű rézkarcán, amely a bukott angyalok pokoljárását mutatja be boszorkányfeliratokkal megspékelve.

Művészünk előszeretettel tanulmányozta a mártír szentek életét, akik a legkegyetlenebb módon szenvedtek kínhalált. A *Nyakavesztett szentek emlékműve* egy ilyen opus, amelyen egy gyerekkéz rajzolta fejjel egészítette ki az egyik fej nélküli szent alakját (a társszerző ebben az esetben a saját kislánya volt). Nagyon megérintette Simon apostol alakja, akit apokrif források szerint kettéfűrészeltek hitéért. *Szent József ajándéka Szent Simonnak* című alkotásán a lábait elvesztett szent egy pántlikázott sétatálcát kap ajándékba a megdicsőülésének apropóján. A háttérként félig

ácsműhely, félig lomtár látható, amely rajzolása közben művésznünk kiélheti időutazásbéli gazdag mesélőkedvét; az írásunk címére utalva így kerül egymás mellé az amerikai értekezéskor az esztergagéppel, a villanykörte az ételhordóval, a bányászlámpával és a szódásszifonnal. Ugyanezek még kiegészülnek a petróleumlámpával és festéktubussal az *Angyali üdvözlés Szent Józsefnek* című grafikáján. A lomtár jelleg egyúttal „ars poetikaként” jelenik meg a *Fonyódi piac* címet viselő rézkarcán. A német turisták számára az azonnali vásárlásra felhívó „Sonderangebot” jegyében minden leértékelt áron elvihető; *A kis Jézus születése* (blondel keretben), a *Pietà*, és a *Mária menybemenetele*. De akit ezek a szakrális témák nem értenek meg, találhat Lenin-fejet, hurkatöltőt és tubát is a kacatok között. Mindezt maga a lódenkabátos művész ajánlja térden állva a kuncsaftoknak. Szinte halljuk a megfáradt hangján a naphosszat ismételt szavakat: Nagyon occsó, veyge, vigye!

A kiállítás megnyitására a Húsvétra rákészülő, nagyheti időszakban került sor, így természetesen kiemelt nyomatékokat kapott a *Bevonulás Jeruzsálembe* és a *Feltámadás* című képe. Ezek a művek a rendezéskor a főhelyekre kerülve hangsúlyozottan érvényesültek. Mindkettő hangvételeiben visszafogott, és nélkülözi a művész sajátos szarkazmusát. A virágvasárnapi jelenetben kivételesen különül el a földi és az égi szféra. Külön hangsúlyt kap a már korábban említett „Úr keze”, de a többi szereplő „kézjátéka” is megfejtést igényel.

A *Feltámadás* című kép szomorkásabb és líraibb az eddig látottaknál. A szarkofágból az ég felé emelkedő, és lepleit hullató második isteni személy angyalok harsonaszavával kísérvé száll fel a mennybe, hogy elfoglalja a helyét az Atya jobbján. Az első képen Krisztus alakja szinte konvencionális, itt a másodikon pedig karakterjegyeit elvesztve, akár magunkat is beleláthatnánk a lepelbe burkolt alakba. Ám az égi zene dallamait hirtelen megzavarja egy nyersebb intonáció, ami által a Vén Zoltán grafikáin többször megjelenő tekerőlantos figura kap főszerepet. Általa avanszál az emberi elmével felfoghatatlan, és csak a hit által megbizonyosodó *Feltámadás* közvetlen, szenzuális élménnyé, hiszen váratlanul a balatonudvari temetőben találjuk magunkat, a szivalakú sírkövek tövében. Még egy kicsit időzzünk a mennyei muzsikánál, amit a *Trinitas* című képe sugall. Galamdücsos angyalhotel lakói különböző zeneszerszámokkal a kezükben a *Harmonia Caelestis* dallamait szövik egy zeneműbe, amit a többi képen is gyakran megjelenő, klepetusba öltözött, lehajtott fejű és kalapos férfi hallgat, vagy talán már el is bóbiskolt rajta. Odébb Veronika kendőjét véljük felfedezni, imhol pedig háromszor kukorékol a kakas, megzavarva a mennyei harmóniát.

Tematikában ide tartozik a *Mária Menybemenetele* című alkotás is, mivel közvetlen motivációját a Balaton-felvidéki Kapolcson átélte templomi hangverseny szolgáltatta. Ez már nem nélkülözi a humort és a szarkazmust. Az épülethomlokzati liftet ötvözi a neobarokk szószékkel, amely angyalok hadával kísérvé, angyali erővel légballonként emelkedik az égbe. Az angyalok harsonáit felváltja a tűzoltózenekar fúvóhangszerei, köztük a kürt, a tuba, az oboa és a trombita.